

A „zöld komponens” első éve számokban, Békés megyében

RÁKÓCZI ATTILA

Kulcsszavak: Közös Agrárpolitika, kölcsönös megfeleltetés, közvetlen támogatás, zöldítés.

JEL-kód: Q18.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A 2014–2020-as Közös Agrárpolitika (KAP) költségvetési és agrár-vidékfejlesztési támogatási ciklus jelentős változásokat hozott a támogatási feltételrendszerekben. A változások egyik fontos eleme az ún. zöldítési előírások bevezetése. A zöldítés lényege, hogy növelje a biodiverzitást az agroökoszisztémákban, amely célt különféle elemek bevezetésével kívánnak elérni. A gazdálkodóknak a 2015-ös évtől kezdődően kell betartani az új előírásomagot. Az első év tapasztalatairól a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal (MVH) nyilvántartásaiból kapott Békés megyére vonatkozó adatok alapján végzett vizsgálat eredménye alapján elmondható, hogy az előírások teljesítésére komoly figyelmet kellett fordítania a gazdálkodóknak és az agrárszakigazgatási szerveknek. A megyében néhány százalékos elutasítás történt a zöldítési kérelmekre, nagyobb arányban volt tapasztalható részleges teljesítés. Eredményeink azt mutatják, hogy a gazdák döntő többsége ugyan megfelelt az előírásoknak, de meg kell jegyezni, hogy a legtöbben alapesetben mentesültek az előírások betartása alól. Megállapítást nyert, hogy egy-egy gazdálkodó hasonló sikerrel teljesítette az újonnan bevezetett zöldítési előírásokat, mint a régebb óta életben lévő támogatási előírásait. Ugyanakkor a vizsgálat rámutat arra, hogy a zöldítés bevezetése jelentős hatást gyakorolhat a gazdálkodókra és a tájra mind agroökonómiai, mind pedig agroökológiai szempontból.

BEVEZETÉS

Az európai országok között Magyarország kiemelt természeti és környezeti adottságokkal bíró ország. Ennek köszönhetően a mezőgazdasági termelés a kezdetektől meghatározó súllyal bír hazánkban. Magyarország mezőgazdasági birtokstruktúrájának sajátos jellemzői voltak a megelőző korokban. Nagymértékű változást hozott hazánk európai uniós csatlakozása is, a KAP előírásai és támogatási rendszere új fejezetet nyitott a nemzeti agrárstratégiában is. Utóbbi legfőbb és legmeghatározóbb eleme az agrár- és vidékfejlesztési támogatási rendszer.

Az Európai Mezőgazdasági Garancia Alap (EMGA) a közvetlen támogatások, az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA) a vidékfejlesztési támogatások forrásai. Ezek mellett a KAP némi lehetőséget biztosít nemzeti szintű támogatásokra is (Ackrill, 2000). Az EU költségvetésének jelentős része – bár egyre csökkenő mértékben – az agrár- és vidékfejlesztési támogatások finanszírozását szolgálja, ezért ez számos esetben vitát szül a közösségen belül.

A támogatások megoszlását tekintve nagyjából 2/3 rész az EMGA-ra és 1/3 rész az EMVA-ra fordítódik (Nemzeti Agrár-

I. táblázat
Területalapú támogatások egységnyi összegei a kezdetektől napjainkig
(M. e.: forint)

Év	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Összeg	25 311	38 046	36 825	37 123	42 085	42 172
Év	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Összeg	46 536	56 911	59 744	69 033	69 578	71 563

Forrás: MVH, 2016 alapján saját szerkesztés

gazdasági Kamara, 2016). A normatív jellegű (EMGA) támogatásokhoz jut hozzá a legtöbb gazdálkodó, és ebből is a területalapú támogatásokra (SAPS) érkezik a legtöbb támogatási igény. Hazánkban több mint 177 ezer gazdálkodó igényel évről évre a SAPS-támogatási rendszerben, melynek összes területi igénye meghaladja az 5 millió ha-t (*Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal, 2016*). Az évek során a támogatási összegek szorosan beépültek a gazdálkodók pénzügyi terveibe, és manapság a siker és az eredményes gazdálkodás elengedhetetlen részeivé váltak. Az egységnyi területre jutó támogatások az elmúlt évben a kezdetekhez képest közel megháromszorozódtak.

Az 1. táblázat mutatja, hogy az EU-hoz történő csatlakozás óta hogyan változott az egységnyi területre jutó SAPS-támogatások összege.

IRODALMI ÁTTEKINTÉS

A Közös Agrárpolitika (KAP)

Az Európai Unió számos közös szakpolitikát folytat, az egységes igazgatás járul hozzá a közös politikák végrehajtásához. A szakpolitikákon belül az egyik legkiemelkedőbb a KAP. Létrehozását és céljait az 1957-es római szerződés 39. cikkelye jelölte ki. Megalakításának legfőbb oka, hogy az akkori közösség tagjai egyedi, saját agrárpolitikát folytattak, melyet egységesíteni kívántak (*Cantore, 2013*). A program 1962-ben indult el, megvalósításával a mezőgazdasági termelékenység-

get, versenyképességet kívánták növelni, ezáltal a mezőgazdaságból élők jövedelmét emelni. Beindításakor az uniós költségvetés jelentős részéből gazdálkodott. A KAP az elmúlt évtizedek során számos további feladatot fogalmazott meg céljai eléréséhez. Egyebek mellett jelenleg kiemelt feladatának tartja a környezet és a természet védelmét, a vidéki táj megőrzését, melynek első jelei a 2000-es KAP-reform során váltak láthatóvá. Ezt követően 2009-től kiemelten kezeli a táj jellegzetes elemeinek, alkotóinak megőrzését is, legyenek ezek természetes vagy antropogén képződmények.

A kölcsönös megfeleltetés rendszere (KM)

A Közös Agrárpolitika 2003-as reformja előtt a közvetlen mezőgazdasági támogatások termeléshez kötötten jutottak el a gazdálkodókhoz. Ennek feltétele a mezőgazdasági termékek előállítás volt. A termelőket döntésükben nem a piac, hanem a támogatás lehívása motiválta, s ez egyben azt is meghatározta számukra, hogy mit milyen mennyiségben célszerű előállítaniuk. A 2003-as reform keretében megalkotott, a Tanács 1782/2003/EK rendelete azonban gyökeresen átalakította a közvetlen támogatások rendszerét (*Heinrich, 2012*). A régi tagállamokban alkalmazott ún. standard rendszert az összevont gazdaságtámogatás (*Single Payment Scheme, SPS*) váltotta fel, míg az új tagállamok számára az egyszerűsített területalapú támogatás (*Single Area Payment Scheme, SAPS*) jelenti a

közvetlen kifizetések elosztási rendszerét az Európai Mezőgazdasági Garancia Alapból (EMGA). A reform másik fontos eleme, hogy – mintegy a támogatásért cserébe – a gazdálkodóknak a tevékenységük során be kell tartaniuk különféle élelmiszer-biztonsági előírásokat. A támogatás feltétele több környezetvédelmi, tájvédelmi, állategészségügyi, állatjóléti és élelmiszer-higiéniái előírás maradéktalan betartása. Ezért tekinthető a kölcsönös megfeleltetési rendszer (*Cross-Compliance*, CC) új támogatási filozófiának, hiszen a társadalom egésze számára bizonyítható előnyöket vonultat fel a mezőgazdasági támogatások kedvezményezettjei jóvoltából.

A helyes mezőgazdasági és környezeti állapot rendszere (HMKÁ)

A helyes mezőgazdasági és környezeti állapot rendszerét (HMKÁ) (*Good Agricultural and Environmental Condition*, GAEC) a 2003-as KAP-reform és a hozzá kapcsolódó 1782/2003/EK tanácsi rendelet vezette be (*Sumpsi et al., 2003*). A benne szereplő szakmai elemek minimumkövetelményei már korábban is léteztek az 1257/1999/EK tanácsi rendelettel. Akkor még helyes gazdálkodási gyakorlatként (HGGY) volt megnevezve, és nemzeti szinten a 4/2004. (I. 13.) FVM-rendelettel szabályozták ezen előírásokat. Ezen intézkedések egy része még ma is hatályban van. A KAP 2008-as felülvizsgálatával a közösségi szintű alaprendeletet hatályon kívül helyezték, és a Tanács 73/2009/EK rendelete tartalmazza a kölcsönös megfeleltetés teljes keretrendszerét. Ennek megfelelően a HMKÁ a kölcsönös megfeleltetés része, annak egyik önállóan értelmezhető alapeleme. Olyan előírásokat tartalmaz a mezőgazdasági termelés vonatkozásában, mely előírások együttesen járulnak hozzá az ökológiai szempontból hosszú távon is fenntartható agrárkörnyezet kialakításához (*Brady et al., 2009*).

A KAP 2014–2020-as költségvetési időszaka

A KAP-ban a 2000-es évek elejétől komoly hangsúlyt kapott a környezet- és természetvédelem, valamint a vidékfejlesztés (*Rákóczi – Barczy, 2015*). A legutóbbi, a 2014–2020-as KAP költségvetési időszak támogatási forrásaira irányuló közösségi egyeztetések során számos vita alakult ki a tagállamok és más nemzetgazdasági szereplők között is, hogy egyáltalán van-e létjogosultsága a KAP tervezett mértékű pénzügyi kereteinek (*Rákóczi, 2016*). Az egyeztetések eredményeként egy újabb környezetvédelmi előírás-csomagot vezettek be az 1306/2013/EU és az 1307/2013/EU rendeletekkel. A legjelentősebb változás abban mérhető, hogy az egy egységre jutó támogatás két részre osztdott a 2014–2020-as ún. költségvetési időszak első évtől, azaz 2015-től. Az egyik rész maradt a SAPS mint alap-támogatás (a támogatási összeg nagyjából 2/3 része), a másik az ún. zöld komponens (az összeg 1/3 része). A bevezetésre kerülő zöld komponens, másképpen zöldítési előírás-csomag még magasabb szintre emelte az eddigi környezet- és természetvédelmet az agrár-ökoszisztémákban. A zöldítés az ún. zöldítési rendelet, vagyis a 10/2015. (III. 13.) FM-rendelet alapján az éghajlat és klíma szempontjából előnyös mezőgazdasági gyakorlatot jelenti.

A fentiek tekintetében a rendelkezésre álló támogatási források maximális lehívhatósága érdekében egy összetett előírás-csomagot kell a gazdaságok számára betartani a zöldítési előírások keretében (*Hart, 2015*). Ezek lényegi elemei a terménydiverzifikáció, az ún. EFA (*Ecological Focus Area* – ökológiai fókuszterület) kijelölése és az állandó gyepterületek megőrzésének kötelezettsége. A 10/2015. (III. 13.) FM-rendelet alapján a terménydiverzifikáció azt jelenti, hogy minden gazdálkodónak, aki 10 ha vagy e felett gazdálkodik, kötelezően minimum kétféle növényt kell természet-

2. táblázat

Az EFA-területek típusai és előírásai a zöldítési rendelet melléklete alapján

Ökológiai jelentőségű terület	Elhelyezkedés	Megjelenítés módja	Terület típusa	Átváltási tényező	Súlyozási tényező	Minimális méret	Maximális méret
Parlagon hagyott terület	szántón	poligon	nem lineáris	nincs	1	0,25 ha	nincs
Terasz	szántón	vonala	lineáris	2 m	1	nincs	nincs
Fás sáv	szomszédos	poligon	lineáris	nincs	2	1 m	10
Magányosan álló fa	szántón	pont	nem lineáris	20 m ²	1,5	nincs	nincs
Fasor	szomszédos	vonala	lineáris	5 m	2	4 m	–
Fa- és bokorcsoport	szántón	poligon	nem lineáris	nincs	1,5	0,01 ha	0,5 ha
Táblaszegély	szomszédos	poligon	lineáris	nincs	1,5	1 m	20 m
Kis kiterjedésű tó	szántón	poligon	nem lineáris	nincs	1,5	0,01 ha	0,5 ha
Vizesárok	szomszédos	poligon	lineáris	nincs	2	2 m	6 m
Kunhalom	szántón	poligon	nem lineáris	nincs	1	nincs	nincs
Gémeskút	szántón	pont	nem lineáris	25 m ²	1	nincs	nincs
Vízvédelmi sáv (folyóvíz)	szomszédos	poligon	lineáris	nincs	1,5	1 m	5 m
Vízvédelmi sáv (tó)	szomszédos	poligon	lineáris	nincs	1,5	1 m	20 m
Agrár-erdészeti terület	szántón	poligon	nem lineáris	nincs	1	0,25 ha	nincs
Erdőszelek (termeléssel)	szántón	poligon	lineáris	nincs	0,3	1 m	10 m
Erdőszelek (termelés nélkül)	szántón	poligon	lineáris	nincs	1,5	1 m	10 m
Rövid vágásforduló-jú fás szárú energetikai ültetvény	szántón vagy szántón kívül	poligon	nem lineáris	nincs	0,3	0,25 ha	nincs
Erdősített terület	szántón vagy szántón kívül	poligon	nem lineáris	nincs	1	0,25 ha	nincs

(folytatás a következő oldalon)

Ökológiai jelentőségű terület	Elhelyezkedés	Megjelenítés módja	Terület típusa	Átváltási tényező	Súlyozási tényező	Minimális méret	Maximális méret
Ökológiai jelentőségű másodvetés	szántón	poligon	nem lineáris	nincs	0,3	0,25 ha	nincs
Nitrogén-megkötő növényekkel bevetett terület	szántón	poligon	nem lineáris	nincs	0,7	0,25 ha	nincs

Forrás: MVH, 2016 alapján saját szerkesztés

tenie, 15 ha szántóterület felett a terület 5%-ának megfelelően EFA-t kell kijelölnie, 30 ha felett gazdálkodóknak pedig kötelezően minimum háromféle növényt kell természetükk. Vannak a zöldítés alól mentesítő feltételek, így mentesülő gazdaságok is. Az EFA kijelölése során a 2. táblázat szerinti elemekből választhat a gazdálkodó. Az állandó gyepterületek előírása azt jelenti, hogy tagállami szinten nem csökkenhet a bejelentett gyepterületek nagysága (*Nemzeti Agrárgazdasági Kamara, 2015*).

CÉLOK

A fentebb kibontott előírások betartása komoly felkészülést vár el a gazdálkodóktól. Az esetleges szankciók elkerülése érdekében nemcsak termelési, hanem ökonómiai döntéseket is mérlegelniük, illetve meg kell hozniuk a gazdaságuk vonatkozásában (*Gyuricza, 2016*). Figyelemmel kell lenniük az évi vetésszerkezet kialakítására (ahol a vetésváltás szabályait is be kell tartaniuk), az EFA-elemeknél mérlegelniük kell, hogy területet pihentetnek vagy például másodvetést alakítanak ki stb. Utóbbiaknál a fémzárolt vetőmag költségeit, a vetés és leforgatás anyagi vonzatát is számba kell venniük. Látható, hogy az új előírások – bár az ökológiai szempontok erősítése volt a céljuk – mégis jelentősen hathatnak a gazdálkodók versenyhelyzetére is.

Azt vizsgálom, hogy a zöldítés első éve milyen kimutatható változásokat hozott tájvédelmi, természetvédelmi szempontból.

Megvizsgálom, hogy a gazdálkodók milyen EFA-t jelöltek ki és vontak be a gazdaságukban az előírások betartása végett. Továbbá azt is vizsgálom, hogy a 2014–2020-as KAP költségvetési és támogatási időszak zöldítési előírásainak mint új kihívásnak milyen feltételekkel, milyen sikerrel feleltek meg a Békés megyei gazdálkodók.

A kutatási céloom továbbá, hogy megvizsgáljam a zöldítés első évének Békés megyei igénylési adatait, az első év eredményét. A munka során megvizsgálom a támogatást kifizető ügynökség első évre hozott megyei hatósági döntéseit is.

ANYAG ÉS MÓDSZER

Elemzésem során az MVH nyilvántartásából származó adatokat vizsgálom, amelyek a 2015-ös támogatási év jellemzőit tartalmazzák. A 2015-ös év az első volt, melynek során a 2014–2020-as KAP költségvetési időszak EMGA-s forrásaira nyújthattak be támogatási kérelmet az érintettek. Az elemzések során kitérek Békés megye természetvédelmi, tájvédelmi jellemzőire, a megye területhasználatának jellemzőire, a kérelmezők, gazdálkodók számára, területeik nagyságára, a 2015. évi egységes kérelmekben feltüntetett EFA jellemzőire, valamint a 2015. évi hatósági döntésekre, amelyekből kiderül, hogy a megyei gazdálkodók milyen mértékben tudták teljesíteni az új előíráscsomagot.

A vizsgálatom során IBM SPSS Statistics 23 típusú statisztikai program

segítségével khi-négyzet-próbát és illeszkedéspróbát készítettem. Khi-négyzet-próbára van szükség annak megállapításához, hogy két kategoriális változó között van-e kapcsolat, vagyis hogy az egyes kategoriákban várható gyakoriságok eltérnek-e a véletlen szintjétől. Az illeszkedéspróba lényege, hogy egy változó megoszlásának az illeszkedése hogyan alakul egy elméleti vagy várható megoszláshoz.

A fentiek értelmében a khi-négyzet-próbával egy-egy gazdálkodó teljesítményét vizsgálom a 2015. évi SAPS-támogatására hozott döntése és a zöldítési támogatására hozott hatósági döntése alapján. A vizsgálat során arra is tekintettel kell lenni, hogy különválasszuk a zöldítés alól mentesülő gazdaságok számát a többi ún. kötelezett gazdaságok számától. Összegezve arra kívánok rámutatni, hogy egy-egy zöldítésre kötelezett gazdálkodó mennyire felelt meg a korábbi előírásainak, és ugyanazon gazdálkodó hogyan felelt meg a zöldítési előírásoknak. Ezt követően az adatok mélyebb belső összefüggésének kivizsgálására illeszkedéspróbát futtattam a fenti hatósági döntések háromféle kimenetelének összefüggéseire (helyt adó, részben helyt adó, elutasított).

A munka végeztével következtetéseket kívánok levonni megyei szinten arra vonatkozóan, hogy mennyire tudtak eleget tenni a gazdálkodók az új közösségi kihívásoknak.

A vizsgálatom mintaterülete Békés megye, amely Magyarország délkeleti részén fekszik. *Féja (1937)* után az ország e részét Viharsaroknak is szokták nevezni. Természeti környezet vonatkozásában az Alföld nevű nagytájunkon fekszik (*Bulla, 1968*). Az Alföld nyolc tiszai középtájából Békés megye területe a Körös-vidék és a Körös–Maros közti hátság középtájon húzódik (*Pécsi, 1969*). A két középtáj *Dövényi (2010)* besorolása szerint további kistájakra osztható. A megye természetföldrajzi szempontból igen változatos, hiszen egyszerre jellemzőek rá a Békési-háton fekvő kiváló

termőképességgel rendelkező területek, ugyanakkor a sárréti részek rosszabb mezőgazdasági jellemzőkkel, viszont kimagasló természeti adottságokkal rendelkező egységei is (*Bede, 2016*).

EREDMÉNYEK

Az *MVH (2015)* adataiból látható, hogy országosan 178 694 termelő nyújtott be területalapú támogatásra igényt több mint 5 millió ha területre (*3. táblázat*).

A *3. táblázat* adataiból látható, hogy a támogatást igénylő gazdaságok esetében az országos átlagterület 28,10 ha. Az átlagtól nagyobb birtokméret jellemző Baranya megyére, Fejér megyére és Komárom-Esztergom megyére. A leginkább elaprózódott birtokok Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében található. Békés megyében 28,37 ha az átlagos gazdaság mérete, amely közelít az országos átlaghoz. A megye terület-használatát a 2015-ben benyújtott területalapú támogatások tükrében a *4. táblázat* mutatja, amely a zöldítési előírások birtokméretküszöbei alapján határozzák meg az egyes birtokkategóriákat.

Az adatokból kitűnik, hogy a 9629 gazdálkodónak semmilyen változást nem jelentett az új költségvetési időszak előírásainak a bevezetése, hiszen 10 ha alatti területek gazdálkodnak. Így látható, hogy ha csupán a birtokméret szerint vizsgál-nánk a megyei birtokstruktúrát, akkor a gazdálkodók több mint 63%-a automatikusan megkaphatná a zöldítési támogatást is, amennyiben az egyéb feltételeket (többek között a KM) teljesítik. A birtokaprózódást mutatja, hogy a birtokok száma ugyan nagy az előző kategóriában, ám az általuk művelt összterület kevesebb, mint az összes megyei terület 10%-a. A megyében 1484 gazdálkodónak lenne szüksége kétféle növényt, 2343 termelőnek háromféle növényt természetien ahhoz, hogy hozzájuthasson a zöldítési támogatásokhoz. Utóbbi adja az összes megyei terület több mint 77%-át. Az is látható, hogy a megyében 4130 ügyfélnek

3. táblázat

A 2015. évi egységes kérelemben igényelt országos területadatok

Megye	Kérelmek száma, db	Igényelt terület, ha	Átlagterület, ha
Bács-Kiskun megye	22 546	473 093,62	20,98
Baranya megye	4 792	226 433,07	47,25
Békés megye	15 240	432 449,01	28,37
Borsod-Abaúj-Zemplén megye	8 514	297 037,03	34,89
Csongrád megye	13 293	273 012,91	20,54
Fejér megye	5 967	278 618,87	46,69
Győr-Moson-Sopron megye	6 797	244 665,36	36,00
Hajdú-Bihar megye	18 773	429 150,15	22,86
Heves megye	6 138	167 643,71	27,31
Jász-Nagykun-Szolnok megye	9 773	389 968,35	39,90
Komárom-Esztergom megye	2 650	106 194,52	40,07
Nógrád megye	2 796	74 504,21	26,65
Pest megye	13 259	382 362,95	28,84
Somogy megye	6 590	251 700,81	38,19
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	22 634	313 437,08	13,85
Tolna megye	5 592	215 993,11	38,63
Vas megye	4 192	151 806,22	36,21
Veszprém megye	4 556	165 101,59	36,24
Zala megye	4 427	142 580,48	32,21
Összesen	178 529	5 015 753,05	28,10

Forrás: MVH, 2015 alapján saját szerkesztés

lenne EFA-elem-kijelölési kötelezettsége, mivel 15 ha szántóterület vagy a felett gazdálkodnak (Vanni – Concetta, 2013).

A korábban említett zöldítés alóli menteségi feltételek fennállása miatt a fenti számok tovább szűkíthetők, amely pontos adatokat összesítve már a 7. táblázat tartalmazza.

Az 5. táblázat adatai mutatják, hogy a Békés megyei gazdálkodók az EFA-elem-kijelölési kötelezettségüket milyen elemek megjelölésével kívánták teljesíteni. A fókuszterületek lényege, hogy a művelt területek nagy kiterjedését megszakítsák, zöldfolyosókat, szigeteket, mezsgyéket, szegélyeket, menekülési, szaporodási zónákat alakítsanak ki a természeti környezetben a növény- és állatvilág számára, így fokozva az agroökoszisztémák biodiverzitását.

A megye természetföldrajzi és egyéb szempontokból igen változatos, sokszor szélsőséges adottságokkal bíró terület. Egy-egy gazdálkodó attól függően, hogy a megye mely részén gazdálkodik, igen komoly mérlegelés előtt áll, amikor az előírások betartását tervezi. A mérlegelés során fontos kritérium számára, hogy milyen természeti, talajtani adottságú a birtoka. A Kis-Sárréten vagy a Nagy-Sárréten a természeti jellemzők következtében adottak bizonyos EFA-elemek a területeken. Át kell gondolnia, hogy inkább a termelésből von-e ki területeket, pihentet, mert egyébként is van rosszabb minőségű területe, melyet nehéz és költséges művelni, vagy meghagyja a termőterületeit, mert akár egy 40 AK-ás területet nem von pihentetés alá. Utóbbival azonban olyan EFA-elemeket

4. táblázat

A zöldítési előírások területküszöbeihez tartozó megyei adatok

Birtokméret-kategória, ha	Kérelmek száma, db	Megoszlás, %	Kategória összterülete, ha	Megoszlás, %
1,00–9,99	9 629	63,18	40 630	9,41
10,00–14,99	1 484	9,73	18 468	4,27
15,00–29,99	1 787	11,72	37 915	8,76
30,00	2 343	15,37	335 436	77,56
Összesen	15 240	100,00	432 449	100,00

Forrás: MVH, 2016 alapján saját szerkesztés

5. táblázat

A megyében megjelölt EFA-adatok 2015-ben

Ökológiai jelentőségű terület	Kérelmek száma, db	Területe, ha vagy db	Súlyozott terület, ha
Parlagon hagyott terület	1 752	10 527,66 ha	10 527,66
Terasz	0	–	–
Fás sáv	139	57,72 ha	115,44
Magányosan álló fa	16	16 db	–
Fasor	57	11,12 ha	22,25
Fa- és bokorcsoport	77	15,86 ha	23,79
Táblaszegély	127	67,02 ha	100,53
Kis kiterjedésű tó	47	13,60 ha	20,41
Vizesárok	159	65,79 ha	131,59
Kunhalom	25	30 db	9,86
Gémeskút	1	1 db	–
Vízvédelmi sáv (folyóvíz)	2	0,18 ha	0,28
Vízvédelmi sáv (tó)	0	–	–
Agrár-erdészeti terület	0	–	–
Erdőszélek (termeléssel)	39	21,17 ha	6,35
Erdőszélek (termelés nélkül)	4	1,14 ha	1,74
Rövid vágásfordulójú fás szárú energetikai ültetvény	4	14,74 ha	4,43
Erdősített terület	26	269,69 ha	270,29
Ökológiai jelentőségű másodvetés	1 128	11 123,43 ha	3 369,51
Nitrogénmegkötő növényekkel bevetett terület	1 722	19 370,70 ha	13 645,38
Összesen	5 325	31 032,16 ha 47 db	28 249,51

Forrás: MVH, 2016 alapján saját szerkesztés

tud csak alkalmazni, amelyek kisebb súlyozási tényezővel bírnak (nagyobb területen szükséges megvalósítani) és a kialakításuk is költségesebb. Az előbbieken túl a mérlegelés során nem elhanyagolható szempont, hogy a zöldítés (diverzifikáció, EFA-kijelölés, állandó gyepek megőrzése) után járó támogatások adják az összes terület után járó támogatás 1/3 részét, tehát ezen összeg kifizetésének kockázata a gazdaság fennmaradását is meghatározhatja.

A fenti körülmények kapcsán az érintett 4130 megyei gazdálkodó az ún. táblás EFA-elemet tüntette fel a 2015-ös egységes kérelmében. Több mint 1700 gazda döntött a területpihentetés mellett, akik 10 ezer ha-t meghaladó területet vontak ki a művelésből. Nagyságrendileg hasonló volt az ökológiai másodvetést alkalmazók száma is, akik több mint 11 ezer ha-on valósították meg az utóbbiakat. Hasonló nagyságrendben alakult a nitrogénmegkötő növényekkel történő telepítés is, 1700 db-ot meghaladó kérelem érkezett így be közel 20 ezer ha területről. A számok esetében figyelembe kell venni, hogy egy-egy kérelem esetén vegyesen is jelölhettek a gazdálkodók a különféle elemekből.

Az EFA-elem-kijelölés igazi értelmét nyújtó valós fókuszterületekből (szegélyek, árkok, partok, mezsgyék, kunhalmok) alig haladja meg a 700-at a kérelmek száma, az érintett területek pedig 700 ha körül alakulnak.

A gazdálkodási év után a megyében meghozott hatósági döntések tartalmait is érdemes kielemezni, hiszen ezek tükrözik, hogy milyen eredménnyel tudták a Békés megyei gazdálkodók teljesíteni a zöldítési kötelezettségeiket. A 2015. évi zöldítési támogatásokra hozott kifizető ügynökségi összes megyei határozat adatait a 6. táblázat tartalmazza.

A 6. táblázat adataiból kiderül, hogy 3390 gazdálkodó választotta a kisgazdaságok egyszerűsített támogatását. A SAPS és a zöldítési támogatást együtt 11 850 gazdálkodó igényelte. Itt látni kell, hogy gazdasági mérettől függetlenül igényelnie szükséges az összes gazdálkodónak mindkét előbbi jogcímet, még akkor is, ha 10 ha birtokméret alatti vagy ha mentesül, mert így kaphatja meg az összes támogatását.

A 11 850 megyei gazdálkodóból 10 997-en helyt adó határozatot kaptak SAPS-ból. Ezen gazdálkodók közül a zöldítési előírás-

6. táblázat
Az alaptámogatásoknak és a zöldítési előírásoknak való megyei megfelelés a kifizető ügynökség 2015. évi ellenőrzései alapján

Támogatási forma	Döntés típusa	Döntés száma, db	Döntés típusa	Döntés száma, db
KISGAZDASÁG	–	3 390	ZÖLDÍTÉS	
SAPS	helyt adó:	10 997	helyt adó:	9 750
			részben helyt adó:	1 235
			elutasított:	12
	részben helyt adó:	810	helyt adó:	5
			részben helyt adó:	804
			elutasított:	1
	elutasított:	43	helyt adó:	1
			részben helyt adó:	29
			elutasított:	13
Összesen		15 240		11 850

Forrás: MVH, 2016 alapján saját szerkesztés

sokat 9750-en teljes egészében, 1235-en részben, 12-en pedig nem teljesítették.

A 11 850 megyei gazdálkodóból 810-en részben helyt adó határozatot kaptak SAPS-ból. Ezen gazdálkodók közül a zöldítési előírásokat 5-en teljes egészében, 804-en részben, 1 fő pedig nem teljesítette.

A 11 850 megyei gazdálkodóból 43-an elutasító határozatot kaptak SAPS-ból. Ezen gazdálkodók közül a zöldítési előírásokat 1 fő teljes egészében, 29 fő részben, 13 fő pedig nem teljesítette.

A 3390 megyei kisgazdálkodó mentesült a zöldítési kötelezettségek alól. Továbbá megjegyzendő, hogy a zöldítési rendelet értelmében a követelmények alól mentesül az a mezőgazdasági termelő, aki a szántóterülete egészén és a növénytermesztési ciklus jelentős részében víz alatt álló kultúrát termel, továbbá akinek szántóterület-mérete tíz hektárnál kisebb, vagy akinek a szántóterülete több mint 75%-a parlagon hagyott terület, ideiglenes gyepterület vagy utóbbiak kombinációja és a fennmaradó szántóterülete nem haladja meg a harminc hektárt. Mentesül azon gazdálkodó is, akinek a szántóterülete,

az állandó gyepterülete és az állandó kultúra által együttesen elfoglalt területe több mint 75%-a állandó gyepterület, vagy ideiglenes gyepterület, vagy víz alatt álló kultúrával bevetett terület, vagy utóbbiak kombinációja és a fennmaradó szántóterülete nem haladja meg a harminc hektárt. Azon gazdálkodók is mentesülnek, akiknek a tárgyévi egységes kérelemben bejelentett szántóterülete több mint 50%-át az előző évi egységes kérelemben nem jelentette be, vagy nem ugyanazon mezőgazdasági termelő jelentette be, és a szántóterület egészén az előző naptári évben természetett növényektől eltérő növényeket termeszt.

A 7. táblázat összesítve mutatja azon megyei gazdaságok számát, valamint ezek hatósági döntéseit, amelyeknek zöldítési kötelezettségeik voltak 2015-ben. Az összes megyei gazdaság adataiból (4. táblázat, 6. táblázat) levontuk azon típusú gazdaságok számát, melyek

– a birtokméretük miatt alapból mentesülnek (9629 db), azonban ebben benne van a 3390 db termelő is, amelyek a kisgazdaságok támogatását választották;

7. táblázat

Békés megyében 2015-ben zöldítésre kötelezett gazdaságok hatósági döntéseinek adatai

Támogatási forma	Döntés típusa	Döntés száma, db	Döntés típusa	Döntés száma, db
SAPS	ZÖLDÍTÉS			
	helyt adó:	4 686	helyt adó:	4 437
			részben helyt adó:	241
			elutasított:	8
	részben helyt adó:	659	helyt adó:	3
			részben helyt adó:	655
			elutasított:	1
	elutasított:	9	helyt adó:	1
			részben helyt adó:	6
elutasított:			2	
Összesen		5 354		5 354

Forrás: MVH, 2016 alapján saját szerkesztés

– a zöldítési rendelet feltételei miatt mentesültek a követelmények alól (257 db).

A fenti korrekciók figyelembevételét követően Békés megyében 2015-ben 5354 db gazdaságnak kellett a zöldítési előírásokat betartania, mely az összes megyei gazdaság 35,13%-a, az összes művelt megyei terület 87,53%-án, azaz 378 522,61 ha-on. Látható, hogy a megyei gazdálkodók harmadának kellett zöldítenie, viszont a megművelt és így a zöldítéssel érintett terület nagyarányú.

A 2015-ben zöldítésre kötelezett megyei gazdaságok SAPS és zöldítési támogatásuk hatósági döntései típusonként szorosan összefüggnek egymással, közöttük szignifikáns összefüggést mutatott ki a khí- négyzet-próba. Az illeszkedéspróbával tovább vizsgálódtunk, melynek eredménye, hogy a SAPS-on belüli hatósági döntések háromféle kimenetelének számadatai megoszlás tekintetében szignifikánsan különbözöek a zöldítésen belüli hatósági döntések háromféle kimenetelének számadataihoz viszonyítva. Tehát ugyanaz a gazdálkodói

csoport a döntések fajtái szempontjából szignifikánsan eltérő megoszlásban teljesítette az új követelményrendszert a régi- hez képest. Mindazonáltal a vizsgálatok eredményei alapján kimondható, hogy egy- egy Békés megyei gazdálkodó ugyanolyan eredménnyel teljesítette az új támogatási előírásait, mint a korábbi évek támogatá- saihoz fűződő feltételeit.

KÖVETKEZTETÉSEK

Összefoglalva elmondható, hogy a 2014– 2020-as KAP költségvetési ciklus új előírá- sainak betartása, a maximális támogatási összegekhez való hozzájutás kihívások elé állította a gazdálkodói réteget. Az előírások teljesítésére komoly figyelmet kell fordíta- nia a gazdálkodóknak és az agrárigazgatási szervezeteknek. A vizsgálatból azonban kitűnik, hogy a Békés megyei gazdálkodók nagy része teljesíteni tudta az előírásokat. Egy- egy gazdálkodó amilyen sikerrel teljesítette a korábbi időszak előírásait, ugyanolyan sikerrel teljesítette az új feltételrendsze- reket is.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

- (1) ACKRILL, R. (2000): *Common Agricultural Policy* 9. A&C Black, Scheffield, 243 p. – (2) BEDE Á. (2016): *Kur- gánok a Körös-Maros vidékén: kunhalmok tájrégészeti és tájökölógiai vizsgálata a Tiszántúl középső részén*. Magyar Természettudományi Társulat, Budapest, 11–56. pp. – (3) BULLA B. (1968): *Válogatott természetföld- rajzi tanulmányok*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 143 p. – (4) BRADY, M. – KELLERMANN, K. – SAHRBACHER, C. – JELINAK, L. (2009): Impacts of Decoupled Agricultural Support on Farm Structure. Biodiversity and Landscape Mosaic: Some EU Results. *Journal of Agricultural Economics*, 60: 563–585. pp. – (5) CANTORE, N. (2013): *The potential impact of a greener CAP on developing countries*. Overseas Development Institute, London. – (6) DÖVÉ- NYI Z. (szerk.) (2010): *Magyarország kistájainak katasztere*. MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest, IX. p. – (7) FÉJA G. (1937): Viharsarok. In: SÁRKÖZI GY. (szerk.): *Magyarország felfedezése. Az alsó Tiszavidék földje és népe*. Atheneum, Budapest, 291 p. – (8) GYURICZA Cs. (2016): New common agricultural policy and its first year’s experiences. *Hungarian Agricultural Research*, 1: 4–8. pp. – (9) HART, K. (2015): *Green direct payments: implementation choices of nine Member States and their environmental implications*. <http://www.eeb.org/index.cfm?LinkServID=0DFEF8B2-5056-B741-DB05EBEF517EDCCB>. – (10) HEINRICH, B. (2012): *Calculating the ‘greening’ effect: A case study approach to predict the gross margin losses in different farm types in Germany due to the reform of the CAP*. No. 1205. Diskussionspapiere, Department für Agrarökonomie und Rurale Entwicklung. – (11) MEZŐGAZDASÁGI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI HIVATAL (MVH) (2015): *Adatszolgáltatás: A 2015. évi egységes kérelemben feltüntetett országos és megyei területi adatok*. – (12) MEZŐGAZDASÁGI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI HIVATAL (MVH) (2016): *Adatszolgáltatás: 2015. évi egységes kérelem zöldítési ada- tai, határozatai Békés megye vonatkozásában*. – (13) NEMZETI ÁGRÁRGAZDASÁGI KAMARA (NAK) (2015): *Zöldí- tés, gazdálkodói kézikönyv*. – (14) NEMZETI ÁGRÁRGAZDASÁGI KAMARA (NAK) (2016): *Közvetlen támogatások*,

gazdálkodói kézikönyv. – (15) PÉCSI M. (1969): *A tiszai Alföld*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 7–9.; 270–325. pp. – (16) RÁKÓCZI A. (2016): *Kunhalmok és emberek az évezredek sodrában*. Magyar Természettudományi Társulat, Budapest, 35–41. pp. – (17) RÁKÓCZI A. – BARCZI A. (2015): A Körös–Maros Nemzeti Parkért Egyesület kunhalmok védelméért folytatott tevékenységének eredményei 20 év távlatából. *Civil Szemle*, XII. (2): 57–74. pp. – (18) SUMPISI, V. – JOSÉ, M. – ALLAN, B. (2003): *Greening the CAP: the Future of the First Pillar. Policy vision for sustainable rural economies in an enlarged Europe*. Verlag der ARL-Akademie für Raumforschung und Landesplanung, Hannover, 179–196. pp. – (19) VANNI, F. – CONCETTA, C. (2013): The effects of CAP greening on Italian agriculture. *PAGRI/IAP Política Agricola Internazionale*, 3: 7–21. pp.

Jogszabályok

(1) A Tanács 1257/1999/EK rendelete (1999. május 17.) az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garanciaalapról (EMOGA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról, valamint egyes rendeletek módosításáról, illetve hatályon kívül helyezéséről. – (2) A Tanács 1782/2003/EK rendelete a közös agrárpolitika keretébe tartozó közvetlen támogatási rendszerek közös szabályainak megállapításáról és a mezőgazdasági termelők részére meghatározott támogatási rendszerek létrehozásáról, továbbá a 2019/93/EGK, 1452/2001/EK, 1453/2001/EK, 1454/2001/EK, 1868/94/EK, 1251/1999/EK, 1254/1999/EK, 1673/2000/EK, 2358/71/EGK és a 2529/2001/EK rendelet módosításáról. – (3) A Tanács 73/2009/EK rendelete a közös agrárpolitika keretébe tartozó, mezőgazdasági termelők részére meghatározott közvetlen támogatási rendszerek közös szabályainak megállapításáról és a mezőgazdasági termelők részére meghatározott egyes támogatási rendszerek létrehozásáról, az 1290/2005/EK, a 247/2006/EK és a 378/2007/EK rendelet módosításáról, valamint az 1782/2003/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről. – (4) Az Európai Parlament és a Tanács 1306/2013/EU RENDELETE: (2013. december 17.) a közös agrárpolitika finanszírozásáról, irányításáról és monitoringjáról és a 352/78/EGK, a 165/94/EK, a 2799/98/EK, a 814/2000/EK, az 1290/2005/EK és a 485/2008/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről. – (5) Az Európai Parlament és a Tanács 1307/2013/EU RENDELETE (2013. december 17.) a közös agrárpolitika keretébe tartozó támogatási rendszerek alapján a mezőgazdasági termelők részére nyújtott közvetlen kifizetésekre vonatkozó szabályok megállapításáról, valamint a 637/2008/EK és a 73/2009/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről. – (6) 4/2004. (I. 13.) FVM-rendelet az egyszerűsített területalapú támogatások és a vidékfejlesztési támogatások igényléséhez teljesítendő „Helyes Mezőgazdasági és Környezeti Állapot”, illetve a „Helyes Gazdálkodási Gyakorlat” feltételrendszerének meghatározásáról. – (7) 10/2015. (III. 13.) FM-rendelet az éghajlat és környezet szempontjából előnyös mezőgazdasági gyakorlatokra nyújtandó támogatás igénybevételének szabályairól, valamint a szántóterület, az állandó gyepterület és az állandó kultúrával fedett földterület növénytermesztésre vagy legeltetésre alkalmas állapotban tartásának feltételeiről.

regardless of the farm size – the investment is returned by the extra revenue generated by the technology. However, the return was not proved in case of the complete machinery changes. Presumably, if the national or EU subsidy system – in form of subventions or repayable assistance, subsidized loans or interest – may provide funding for farmers to adopt precision technology elements, the precision farming would have an intensive diffusion in Hungary.

THE „GREENING’S” FIRST YEAR IN NUMBERS IN BÉKÉS COUNTY

By: Rákóczi, Attila

Keywords: common agricultural policy, cross compliance, direct paying, greening.
JEL Classification: Q18.

The 2014-2020 Common Agricultural Policy (CAP) budget and agricultural rural development cycle has brought considerable changes in the subsidy condition system. One of the significant elements of these changes is the introduction of greening regulations. The essence of greening is to increase biodiversity in the agro-ecosystem, which it intends to achieve by various components from the year 2015. During the research, we analysed the experiences of the first year based on data from the registry of the Agricultural and Rural Development Agency related to Békés County. According to the results, it can be established that considerable attention had to be devoted to it by farmers as well as agricultural regulatory agencies. Few rejections occurred related to the greening requests in the County, partial fulfilment was observed in a larger ratio. An overwhelming majority of farmers complied with the regulations, at the same time it must be noted that in the basic case most of them were exempted from mandatory compliance.

THE POLITICAL TURN AND THE ELITE OF AGRICULTURAL SCIENCE (AUTUMN 1946-1948)

By: N. Szabó, József

Keywords: university reform, transformation of the Hungarian Academy of Sciences, habilitations, professor appointments.
JEL Classification: R5, R50.

Out of several elite groups, the agricultural scientists' elite was affected least by the political turn of 1945-1946. In times of punishment lists and background checks, interventions into this very elite group were the slightest ones.

A radical political change was brought about by the Hungarian Communist Party (HCP), striving for supremacy. In 1948, the HCP drafted a comprehensive university reform, including the most well-crafted among them, the re-organisation plan of agricultural education. Due to the demand of a new personnel in the beginning socialist agriculture and its planned collectivization, the Communists needed a radical change of the agricultural education. However, a great deal of requirements was missing, especially, the personnel of academics and lecturers was hard to set up. Since requirements for personnel were not given, the political stipulations regarding academics and lecturers were omitted from the concept. An attempt was made to remove old professors who came under professional criticism. This was one of the most severe mistakes of the reform.